

Список літератури

1. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%DO%BF>
2. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В. А. Поповкін. – К. : Наукова думка, 1993. – 219 с.
3. Найдьонов В. С. Основи державного регулювання економіки: навчальний посібник на матеріалах України / В. С. Найдьонов. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2010. – 260 с.

V. Kuzmenko, N. Kuzmenko

TENDENCIES IN CHANGES OF INDEXES OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE, ITS TERRITORIAL DIFFERENTIATION UNDER THE CONDITIONS OF FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS

This article analyses short- and long-term trends of main indexes of socio-economic development of Ukraine in 2006–2012 under the conditions of financial and economic crisis.

Keywords: regional economy, trends, territorial differentiation of indexes, macroeconomic proportions and disproportions, financial and economic crisis, anti-crisis policy.

Матеріал надійшов 14.05.2013

УДК 368.03:330.131.3

Литвин А. В.

ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті розглянуто основні підходи до оцінки фінансової стійкості страхових компаній, проаналізовано їхні позитивні та негативні характеристики. На підставі аналізу окреслено можливі шляхи вдосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній.

Ключові слова: фінансова стійкість, банкрутство, фінансовий стан, страхова компанія, фінансовий аналіз, економетричні методи та моделі, рейтингові оцінки.

Постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності та розбалансованості фінансових ринків проблема вдосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній є надзвичайно актуальною. Страховики є одними з основних суб'єктів ринку фінансових послуг, і результативність їх діяльності та фінансова стійкість впливають на стан і розвиток галузі та економіки в цілому. Соціальна значимість страхового сектора полягає у важливості виконуваних ним функцій – насамперед захисної, компенсаційної та інвестиційної. Мінливі внутрішні та зовнішні умови можуть перешкоджати досягненню страховиками бажаних фінансових

та операційних результатів, що у критичних випадках може призвести до банкрутства компанії. Відтак програють не лише власники страхових компаній, їхні працівники, контрагенти та споживачі, а й суспільство в цілому, адже страхування перестає виконувати притаманні йому функції.

Незважаючи на те, що сьогодні існує чимало підходів до оцінки фінансової стійкості компаній, у тому числі страхових, багато з них не є об'єктивними та ґрунтуються на прийнятті суб'єктивних рішень на кожному з етапів аналізу рівня фінансової стійкості страховика. Удосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості

страховиків є необхідним та важливим кроком у напрямку досягнення високих результатів діяльності як на рівні окремої компанії, так і на рівні національної економіки, адже стосується інтересів широкого кола економічних суб'єктів – підприємств та громадян, що прагнуть обрати надійного страховика; держави, серед першочергових завдань якої – забезпечити ефективне регулювання ключових ринків для підтримки стабільного соціально-економічного розвитку; а також менеджменту та інвесторів страхових компаній, які зацікавлені у зростанні бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Хоча проблеми оцінки фінансової стійкості компаній загалом і страховиків зокрема було приділено чимало уваги як вітчизняними (О. Я. Базілінська, М. Д. Білик, Н. Г. Білуха, І. О. Бланк, Є. В. Бридун, Т. В. Гайовик, Н. А. Мамонтова, Г. О. Паргин, Г. В. Савицька, О. О. Терещенко, Л. М. Шаблиста, А. Д. Шеремет та ін.), так і закордонними вченими (М. С. Абрютіна, Є. Ф. Бріггем, А. В. Грачов, Л. Донас, А. Ф. Іонова, Віт. В. Кондратьєв, В. В. Ковалев, П. Леон, В. М. Родіонова, Н. Н. Селезньова, К. Уолш, М. А. Федотова, Л. Цисмаш та ін.), ними, як правило, висвітлюються теоретичні аспекти цієї проблеми, тоді як практичні сторони оцінки фінансової стабільності страховиків відображаються здебільшого у регуляторних актах та рей-

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення напрямів удосконалення методик оцінки фінансової стійкості страхових компаній на основі порівняння характеристик наявних підходів. Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати такі завдання: визначити поняття «фінансова стійкість страхової компанії»; проаналізувати позитивні та негативні характеристики наявних підходів до оцінки фінансової стійкості страховиків; запропонувати можливі шляхи вдосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній в економічних умовах України.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість страхової компанії – це такий її стан, що характеризується здатністю принаймні не погіршувати кількісні та якісні характеристики, які забезпечуються збалансованістю розподілених у часі вхідних і вихідних грошових потоків, ефективним функціонуванням і спроможністю динамічно розвиватися під впливом різноманітних факторів бізнес-середовища [8; 9].

Підходи до оцінки фінансової стійкості страхової компанії відрізняються переліком показників для аналізу, а також методами, що застосовуються на різних етапах дослідження стійкості. У табл. 1 методики, які будуть розглянуті, наведено у порядку зростання глибини аналізу, а також перелічено основні методи, що застосовуються в кожній з методик.

Таблиця 1. Перелік методик оцінки фінансової стійкості страховиків

Методика	Основні методи
Методики оцінки фінансової стійкості, що базуються на одному показнику – коефіцієнт професора Коньшина [4]	Коефіцієнтний
Методики оцінки стійкості фінансового стану страхової компанії на основі класичного фінансового аналізу [3; 5]	Балансовий, агрегатний, коефіцієнтний методи
Тести «раннього попередження» – методика, наведена у Рекомендаціях щодо аналізу діяльності страховиків [6]	Коефіцієнтний, агрегатний методи
Прогнозування можливості банкрутства страховика з використанням економетричних моделей та методів – регресія, дискримінантний аналіз [11]	Коефіцієнтний, факторний, методи дискримінантного аналізу та ін.
Рейтинг фінансової стійкості страхових компаній РА «Експерт-Рейтинг», опублікований у журналі «Україна Бізнес Ревю» [7]	Коефіцієнтний метод; експертні оцінки
Рейтинги фінансової надійності страхових компаній, що створюються міжнародними рейтинговими агентствами – рейтингова методологія агентства А. М. Best [10]	Балансовий, коефіцієнтний, агрегатний методи; експертні оцінки, опитування, сценарне прогнозування

тингових методологіях, які не представляють деталі підходів відкрито. Серед українських науковців дослідження фінансової стійкості власне страховиків було в центрі уваги Н. В. Ткаченко та Л. В. Шірінян.

Зупинимося на кожній з наведених методик детальніше. Спершу розглянемо найпростішу методику оцінки фінансової стійкості страхової компанії, яка полягає виключно в обчисленні коефіцієнта професора Коньшина [4, с. 208].

Цей коефіцієнт застосовується для оцінки ймовірності критичної дефіцитності ресурсів страховика для продовження діяльності. Формула коефіцієнта Коньшина така:

$$K = \sqrt{\frac{1 - \bar{T}}{n * \bar{T}}},$$

де K – коефіцієнт дефіцитності коштів, n – кількість застрахованих об'єктів, \bar{T} – середня тарифна ставка страхового портфеля.

Чим вищий коефіцієнт дефіцитності коштів, тим менша фінансова стійкість компанії.

Основна перевага цієї методики – використання єдиного показника. Недоліки методики: концентрація уваги виключно на страхуванні; використання середніх значень недоречно для компанії, яка здійснює кілька видів страхування; відсутність додаткового аналізу нефінансових показників; не виправдана простота.

Відповідно до методики оцінки фінансової стійкості страхової компанії на основі використання типових коефіцієнтів фінансового аналізу [3, с. 198–205; 5, с. 380]. Залежно від значень переліку коефіцієнтів оцінюється позитивність/негативність стану кожної складової (рентабельності, платоспроможності, ліквідності тощо); дослідження стійкості фінансового стану продовжується аналізом абсолютних показників діяльності страхової компанії. Абсолютні показники мають зростати, відносні мають щонайменше відповідати нормативним значенням. Остаточний висновок щодо фінансової стійкості страхової компанії робиться на основі поєднання результатів порівняння коефіцієнтів із їхніми нормативними значеннями по категоріях, а також виявлення динаміки абсолютних показників та коефіцієнтів, що характеризують власне операції страхування.

Переваги цієї методики: спроба оцінити якомога більше коефіцієнтів різного плану для більшої деталізації фінансового стану страхової компанії; використання публічної інформації. Основні недоліки: суб'єктивізм інтегральної оцінки; використання статичних нормативних значень; відсутність додаткового аналізу нефінансових показників; до аналізу включено аналіз не всіх ключових сфер діяльності страховика.

Додатково у підходах, що базуються на фінансовому аналізі, можуть використовуватися методи динамічного фінансового аналізу для прогнозування окреслення майбутнього фінансового стану страховика [2].

Розглянемо методику оцінки фінансової стійкості страхових компаній, яку пропонувала Дер-

жавна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (нині – Нацкомфінпослуг) [6]. У цій методиці, що відноситься до так званих тестів «раннього попередження», враховано аспекти як власне страхування (премії, виплати тощо), так і інвестиційної та фінансової складових діяльності компанії (резерви, ліквідність активів, перестраховування).

Цей підхід полягає у розрахунку та зважуванні переліку коефіцієнтів з подальшим визначенням інтегральної оцінки. Спочатку обраховуються абсолютні показники, які використовуються для визначення показників, що стосуються різних сфер діяльності страховика (андерайтинг, інвестиційна та фінансова діяльність, перестраховування). Залежно від розрахованого значення кожному коефіцієнту надається оцінка відповідно до запропонованих критеріїв. Наступним кроком є зважування кожного бала показника на відповідну величину, що характеризує важливість того чи іншого показника у діяльності страхової компанії. Наприкінці обраховується сумарний бал, який округлюється за загальними правилами, і відповідно до нього страховій компанії присвоюється один із чотирьох станів фінансової стійкості: від «1» – стійкого до «4» – незадовільного.

Переваги цієї методики: використання єдиного коефіцієнта для кожного аспекту діяльності страхової компанії; наявність відмінностей у методиці оцінки для ризикового страхування та страхування життя; надання ваги кожній складовій; наявність інтегрального показника.

Недоліки цієї методики: сумнівний розподіл ваг між показниками; відсутність обґрунтування нормативних значень показників; відсутність аналізу якості активів; викривлення суті співпраці із перестраховиками; відсутність додаткового аналізу нефінансових показників; використання конфіденційної інформації.

Далі розглянемо оцінку фінансової стійкості страховика з використанням економетричних методів та моделей на прикладі методики, яка розроблялася науковцями Університету Анкари для оцінки ймовірності банкрутства страхових компаній [11]. У дослідженні розроблено багатофакторну регресійну та дискримінантну моделі для прогнозування фінансової нестійкості страховика в межах 3-х років діяльності.

Вибірка включає 45 компаній, яким присвоєно значення залежної змінної «0» або «1» залежно від краху компанії (13 збанкрутували); незалежні змінні – 17 фінансових коефіцієнтів. Під час дослідження тестувалося дві гіпотези. Перша – для визначення того, які з коефіцієнтів можуть бути використані в оцінці фінансової стійкості страхо-

вика. Друга – для того, щоб визначити, який із методів, дискримінантний чи регресійний, краще прогнозує фінансовий крах страхової компанії.

На основі проведених тестів із 17 коефіцієнтів для аналізу було обрано такі: коефіцієнт стабільності власного капіталу; балансовий прибуток / власний капітал; балансовий прибуток / активи; технічний прибуток / зібрані премії; технічний прибуток / активи.

Побудована модель багатофакторної регресії має прогнозу силу 93 % на наступний рік, 89 % – другий прогнозний рік, 87 % – третій прогнозний рік. Прогнозна сила дискримінантної моделі 100 % на наступний рік, 94 % – на другий прогнозний рік, 81 % – на третій прогнозний рік.

Переваги методик, що ґрунтуються на економетричних методах та моделях: статистичне обґрунтування застосування певних показників, коефіцієнтів при них, напрямку дії факторів фінансової стійкості; прийнятні прогнозні можливості.

Недоліки таких методик: обмеження фінансовою складовою аналізу; трудомісткість розрахунку; потреба у значному обсязі інформації (у т. ч. конфіденційної).

Прикладами методик рейтингової оцінки фінансової стійкості страховиків є рейтинги вітчизняного агентства «Експерт-рейтинг» [7] та зарубіжної рейтингової компанії А. М. Best [10]. Суть рейтингового підходу полягає в обрахунку низки показників, що характеризують різні аспекти діяльності страхової компанії (фінансовий стан, диверсифікація страхової діяльності, ділова активність, якість активів, ризику), з присвоєнням балів відповідно до розрахованого значення (менший бал – краще становище) та подальшим зважуванням на питому вагу показника в інтегральному показнику фінансової стійкості. Отриманий інтегральний показник фінансової стійкості додатково коригується залежно від інформаційної відкритості компанії, зовнішньої підтримки материнської страхової компанії, масштабу діяльності та інших важливих якісних, нефінансових та інших специфічних показників.

«Експерт-рейтинг» пропонує розподіляти компанії на три групи стійкості: найвищий, добрий та задовільний. Агентство А. М. Best присвоює компаніям один із можливих рейтингів фінансової стійкості (від А++ – «відмінна фінансова стійкість» до F – «страховик у процесі ліквідації» та S – «діяльність припинено»).

Переваги рейтингових методик: розроблено інтегральний показник фінансової стійкості; використано нестандартні показники фінансо-

вого стану; використано якісні показники для уточнення рівня фінансової стійкості компанії; наявність відмінностей у методиці оцінки для ризикового страхування та страхування життя; наявний експертний прогноз майбутньої фінансової стійкості; орієнтованість на порівняння компаній.

Основні недоліки: відсутнє обґрунтування розподілу ваг і нормативів коефіцієнтів; необхідний доступ до конфіденційної інформації; за результатами оцінки не виділяється група компаній із незадовільною фінансовою стійкістю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фінансова стійкість страхової компанії – це комплексне поняття, що включає не лише високий рівень платоспроможності й ліквідності та дотримання цільової структури активів і пасивів страховика. Фінансово стійкий бізнес здатен у довгостроковій перспективі нівелювати вплив негативних чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, при цьому дозволяючи досягти запланованих показників діяльності. Сьогодні існує чимало підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній, і кожен із них має свої позитивні та негативні аспекти.

Найпростіший підхід, що базується на обрахунку коефіцієнта Коньшина, не дає можливості зробити об'єктивні висновки, адже не враховує різних аспектів діяльності страховика. Розширені методики, за допомогою яких пропонується обрахувати перелік відносних та абсолютних показників діяльності компанії, здебільшого не містять настанов, яким чином зробити кінцевий висновок, маючи ряд різномірних результатів по кожній з величин.

Обох недоліків вищезгаданих підходів позбавлені так звані «тести раннього попередження» (Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків Держфінпослуг (Нацкомфінпослуг). Відповідно до українського регулятора, кожен із показників до розрахунку має свою вагу, а на підставі аналізу формується єдиний інтегральний показник. Однак у методиці не наводиться обґрунтування ваг та нормативів, а погляд на певні сфери діяльності страховика (а саме перестраховування) не є цілком виправданим.

Підходи, в яких використовуються економетричні моделі та методи, дають змогу статистично обґрунтувати включення до аналізу певних показників, їх ваг, нормативів, співвідношень. Утім для досягнення об'єктивності при їх застосуванні необхідно мати доволі широкий

масив даних, що в українських реаліях є суттєвою проблемою.

Найбільш глибокими можна назвати методики оцінки фінансової стійкості, розроблені рейтинговими агентствами. У них поєднано аналіз головних фінансово-економічних та нефінансових показників і враховано більшість ключових сфер діяльності страховика. Проте у підходах рейтингових агентств, як правило, не наводиться теоретичне чи емпіричне виправдання для використання певних методів, а експертні висновки щодо рівня фінансової стійкості страховика є значною мірою суб'єктивними.

Загалом удосконалення підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній має відбуватися у напрямі підвищення об'єктивності власне процесу аналізу для можливості отримання достовірних результатів. Для досягнення цієї мети методики оцінки фінансової стійкості мають містити:

- обґрунтування включення до аналізу певного переліку показників, їх ваг, нормативів та співвідношень;
- формування принципу, за яким висновок є однозначним;
- врахування особливостей страхової справи;
- врахування обмежень, пов'язаних з доступом до інформації та етичними проблемами (низька доступність інформації про діяльність страховиків, подання викривлених звітних даних).

Зміна підходів до оцінки фінансової стійкості страхових компаній має позитивно вплинути як на функціонування власне страховиків, так і на діяльність широкого кола економічних суб'єктів, пов'язаних тим чи іншим видом відносин зі страховим ринком. Наявність достовірної інформації про рівень фінансової стійкості страхових компаній неодмінно позитивно позначиться на стабільності економічної системи України.

Список літератури

1. Асабина С. Н. Зарубежная практика рейтинговой оценки страховых организаций / Светлана Асабина // Страховое дело. – 2001. – № 10. – С. 12–22.
2. Борисов Б. И. Динамический финансовый анализ: концепция и возможности применения в России / Борис Борисов, Федор Смоляков // Страховое дело. – 2004. – № 5. – С. 42–51.
3. Бридун С. В. Моделирование страхового механизма компенсации эколого-экономических збитков / С. В. Бридун. – Харьков : Форт, 2004. – 256 с.
4. Добош Н. Оцінка фінансової стійкості страховика / Н. Добош // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 207–212.
5. Ермасов С. В. Страхование : учеб. пособ. для вузов / С. В. Ермасов, Н. Б. Ермасова. – М. : Юнити-ДАНА, 2004. – 462 с.
6. Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків / Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. – № 3775 (Нормативний документ Держфінпослуг. Розпорядження) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/files/RK-3775.pdf>.
7. Рейтинг стабільності страхових компаній // Україна Бізнес Ревю. Фінансово-економічний тижневик. – 2011. – 25 жовтня. – № 17. – С. 4–5.
8. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість і фінансова стабільність страхової системи: розмежування понять [Електронний ресурс] / Н. В. Ткаченко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – 2011. – № 1 (10). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part2/49.pdf.
9. Шпірінян Л. В. Фінансова стійкість страхових компаній та шляхи її забезпечення : дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Шпірінян Лада Василівна. – Х., 2008. – 232 с.
10. A. M. Best's Insurance Rating Methodology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ambest.com/ratings/methodology/canadianbcar.pdf>.
11. İşseveroğlu G. Prediction the financial success in turkish insurance companies / G. İşseveroğlu // Ankara University Journal. – № 62–4. – P. 125–140.

A. Lytvyn

COMPARISON OF EXISTING APPROACHES TO EVALUATING FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES

In the article the main approaches to evaluating financial stability of insurance companies are discussed, as well as the positive and negative characteristics of each of them are analysed. Based on the analysis, the possible ways to improve the approaches to evaluating financial stability of insurance companies are outlined.

Keywords: financial stability, bankruptcy, financial condition, insurance company, financial analysis, econometric models and methods, rating.

Матеріал надійшов 27.05.2013